

Koně z naší republiky

Barbora Mieslerová
Lenka Stříbrná

Koně z naší republiky

Barbora Mieslerová
Lenka Stříbrná

Agriprint s.r.o. 2020

Koně

z naší republiky

Barbora Mieslerová

Lenka Stříbrná

Obsah

Předmluva	8
Poděkování	12
1. Historie chovu koní	18
1.1. Historie chovu koní v českých zemích.....	19
2. Nejdůležitější plemena koní chovaná na území ČR	27
■ 2.1. Plnokrevná a čistokrevná plemena	34
2.1.1. Arabský plnokrevník (OX, OO)/Arabian horse.....	36
2.1.2. Anglický plnokrevník (A 1/1)/ Thoroughbred.....	46
2.1.3. Shagya-arab/Shagya Arabian.....	56
2.1.4. Achaltekinský kůň /Akhal-Teke.....	64
2.1.5. Klusák/Trotters.....	72
■ 2.2. Teplokrevná a sportovní domácí plemena	82
2.2.1. Český teplokrevník (ČT)/ Czech Warmblood.....	84
2.2.2. Moravský teplokrevník (MT)/Moravian Warmblood.....	100
2.2.3. Slovenský teplokrevník (CS)/Slovakian Warmblood.....	110
2.2.4. Kůň Kinských/Kinsky horse.....	120
2.2.5. Český trakén/Czech Trakehner.....	130
■ 2.3. Teplokrevná a sportovní zahraniční plemena	138
2.3.1. Oldenburský kůň/Oldenburger.....	140
2.3.2. Hannoverský kůň/Hanoverian.....	146
2.3.3. Holštýnský kůň/Holsteiner.....	152
2.3.4. KWPN/Dutch Warmblood.....	158
■ 2.4. Barokní plemena	168
2.4.1. Starokladrubský kůň/Old Kladruber horse.....	170
2.4.2. Lipický kůň/Lipizzan.....	182
2.4.3. Pura Raza Espanola /Pure Spanish Horse/P.R.E.....	190
2.4.4. Lusitánský kůň/Lusitano.....	198
2.4.5. Fríský kůň/Friesian horse.....	208
2.4.6. Barokní pinto/Baroque pinto.....	220
■ 2.5. Westernová plemena	226
2.5.1. Quarter horse/American Quarter Horse.....	228
2.5.2. Paint horse/American Paint Horse.....	236
2.5.3. Appaloosa/Appaloosa.....	244
2.5.4. Kolumbijský paso fino/Paso Fino Colombiano.....	252
■ 2.6. Chladnokrevná plemena	260
2.6.1. Českomoravský belgický kůň/Czech-Moravian Belgian Horse.....	262
2.6.2. Norický kůň/Noriker.....	274
2.6.3. Slezský norický kůň/Silesian Noriker.....	282
2.6.4. Irský cob/Irish Cob.....	292
2.6.5. Shirský kůň/Shire horse.....	302
■ 2.7. Malá plemena	308
2.7.1. Hafling/Haflinger.....	310
2.7.2. Huculský kůň/Hucul/Hutzul/Carpathian Pony.....	318
2.7.3. Fjordský kůň/Fjord horse.....	326
2.7.4. Islandský kůň/Icelandic horse.....	332
■ 2.8. Pony a miniaturní koně	338
2.8.1. Shetlandský pony/Shetland Pony.....	340
2.8.2. Český sportovní pony/Czech Sport Pony.....	350
2.8.3. Velšská plemena/Welsh pony, Welsh cob and Welsh part-bred/.....	360
2.8.4. Minihorse/Miniature horse.....	380
3. Seznam literatury	394
Souhrn/ Summary	396
Doslov	398

Valach ČT, 68/568 Queen's Orphan a Doc. RNDr. Barbora Mieslerová, Ph. D.

Okolnosti vzniku této knihy jsou vyjádřením známé pravdy, že naše sny se plní, ačkoliv ne vždy tak, jak jsme si představovali. V roce 1983 jsem jako malé dítě potkala Dr. Jiřího Volfa, v té době vedoucího mezinárodní plemenné knihy koně Převalského a autora několika knih nejen o koních, a vyprávěla jsem mu, že taky chci napsat knihu o koních, až budu velká, protože z těch jeho si dělám doma výpisky a kreslím k nim obrázky, což mu muselo přijít úsměvné. Čas mě přenesl přes studia na gymnáziu, vysoké škole, doktorát až k práci pedagoga na univerzitě, sice v biologickém oboru, ale nikoliv zaměřeném na koně. Koně mě však téměř nepřetržitě provázeli ve volných chvílích formou rekreačního jezdeckví a jako věrného diváka výstav, přehlídek či sportovních klání.

Když mi koncem roku 2015 oznámili, že mám karcinom prsu, tak to mělo za následek otřes, jak už to v těchto případech bývá. S pomocí celého okolí, vnějších i vnitřních změn a optimistické mysli jsem však následnou operaci a rekonvalescenci zvládla nadmíru v pohodě a vše se zdálo ubírat k nadějným vyhlídkám. Po pár měsících však vyostala nutnost další operace kvůli nenadálým komplikacím, které byly více ohrožující, než jsem si do té doby připouštěla, a na to už má mysl nebyla dost silná a smetlo

mě to. Změny, které jsem do svého života vnesla, nebyly zjevně dostatečné. Konečně se dostavil strach z konce, i z toho, jak se toho konce vůbec dočkat. Doklopýtala jsem tedy do kostela, klekla si a začala se modlit: „Pane, pokud je tu něco, co tu mohu ještě vykonat a přinést tomuto světu, prosím, pomoz mi. Nezoládnou to dál sama svými silami“. Dny plynuly v překočných přípravách na další operaci, na práci ani pomýšlení. V té době již jsem na internetu sledovala fotografickou tvorbu Lenky Stříbrné, aniž bych o ní cokoli věděla, ale ty fotky mě okouzlovaly. Jednoho dne jsem se probudila s myšlenkou na vytvoření knihy o koních, tak nezpochybnitelnou, že vnesla jasnost do všech dalších dní a pomohla je nějak snesitelně přežít. Součástí budoucího obrazu knihy byla i její umělecká stránka, a první volba padla na Lenku Stříbrnou, protože na mě její fotografie působily, jako když zachycují i vnitřní obraz a duši koně, přinášely úžas a ztišení. Napsala jsem tedy v té době úplně neznámé osobě, nastínila jsem jí svou vizi a čekala, co se bude dít. Lenka souhlasila, a co víc, ubezpečila mě, že se bude s přáteli modlit za mé zdraví. Další operace proběhla a následné histologické odběry přes očekávání lékařů popřely další rozvoj nemoci. Mohly jsme se pustit do práce.

Barbora

Láska ke koním ve mně klíčila od prvních momentů, kdy si něco pamatuji. Koně byli všude, na plakátech na zdi, na výkresech a postupem času začaly plnit moji knihovnu všechny možné encyklopedie o koních, které se daly sehnat. Moje první opravdové setkání s koňmi však začalo až v jedenácti letech, kdy jsem poprvé sedla u rodiny Dvořákových na Žirečské Podstráni na koně jménem Komplet. V tu dobu jsem ještě netušila, co všechno mě s touto rodinou bude spojit, ale vždycky budu vděčná, že jsem měla možnost trávit u nich svůj volný čas. Velký vliv v mém životě měla i moje babička, paní Hana Bílková, která tu pro nás vždy byla a po které mi zbyly vzpomínky na krásné dětství plné výletů, povídání a poznávání. Ve svých sedmnácti letech jsem uvěřila a potkala jsem svého budoucího muže. Za dva roky jsme byli svoji a o pár let později jsme přivítali na svět naše děti, Daniela a Natálku. Aktivně jsem se začala věnovat koňské fotografii v roce 2009. Paradoxně nejvíce v době, kdy jsem měla děti opravdu malé, ale obě rodi-

čovské mi daly možnost mnohem více vidět, poznávat a vzdělávat se, a to právě i v oblasti koňské fotografie. Každé focení koní je pro mě unikátní a v něčem jiné, každé mě něco přiučí a díky Bohu mám okolo sebe v nejbližší rodině a v přátelích podporu, bez které bych mohla o něčem podobném jen snít. V květnu 2016 mě doc. RNDr. Barbora Mieslerová z Univerzity Palackého v Olomouci požádala o spolupráci na knižní publikaci, která by shrnula plemena koní chovaná v ČR. Slovo dalo slovo a záhy jsme měly jistotu, že máme společný cíl, a že nás kromě knihy spojuje i něco mnohem silnějšího, a to víra. Pro mě osobně je fotografování koní a zvířat velkou vášní. Nejraději fotím koně ve volnosti, kde mohou předvést to nejlepší ze sebe. Právě ve volnosti vynikne jejich charakter a duše, která není svázána těžkými. Mým cílem je tvořit přirozené fotografie zvířat, které budou jejich majitelům i nezávislým divákům přinášet radost a potěšení.

Lenka

Plemenný hřebec ČMB, 1727 Bandita a Lenka Stříbrná

Historie chovu koní

Historie chovu koní

*Starokladubský hřebec 75/924 Solo Pavia XXII - 9
(Národní hřebčín Kladruby nad Labem)*

1. Historie chovu koní

Podle novějších teorií kůň zdomácněl asi 4000 let před naším letopočtem, a to nejdříve ve střední Asii a v oblasti dnešních ukrajinských a ruských stepí jako poslední z hospodářských zvířat. Hlavním důvodem pro toto opoždění ve využívání koní byly jeho rychlost, síla, obratnost a nedůvěra k neznámým situacím. Významnou roli při zdomácnění koně měl kulturní vliv Přední Asie, zejména rozvoj zemědělství a chov zvířat. Koně byli zpočátku využíváni pro produkci masa a případně mléka a jako obětní zvířata a teprve později jako pracovní zvířata pro účely tažné a jezdecké. V pozdějších dobách se stal kůň vzhledem ke své síle a rychlosti významným nástrojem v rukách vládnoucí třídy, jelikož koně umožnili větší pohyblivost vojsku a dopravu zboží na velké vzdálenosti. Kůň byl nejprve tažným zvířetem, zejména v bojových a vojenských vozech, a až později se používal

na ježdění. K systematickému rozvoji chovu koní přispělo i to, že byl intenzivně využíván při podpoře válečných akcí. Od druhého tisíciletí př. n. l. vyrážely z asijských stepí bojové kmeny kočovných Skytů, Kimmeriů, Hunů a Mongolů na hřbetech svých koní na západ, východ a jih a zasloužili se o jejich rozšíření. V Evropě kůň zdomácněl daleko později, asi v 10. století př. n. l. První chovné středisko koní bylo v Řecku, jelikož zde olympijské jezdecké a záprahové soutěže (konané od 8. stol. př. n. l. do přelomu 4. a 5. stol. n. l.) představovaly dokonalé výkonnostní zkoušky pro chov koní.

Na začátku feudalismu se změnila požadavky na chov koní. Vládnoucí třída, šlechta a rytíři požadovali mohutnější koně, kteří by byli schopni unést kromě jezdce i jeho velmi těžkou výzbroj. Vznik řemesel a rozšíření obchodu způsobilo, že postupně začala vznikat plemena koní mající

Zemský hřebčinec Písek, s.p.o.

Plemenný hřebec českého teplokrevníka 2189 Heartvit ZH (Zemský hřebčinec Písek, s.p.o.)

dobré výkony v záprahu. Ačkoliv se vznikem spalovacích motorů část možného využití koní převzaly stroje, na druhou stranu koně používali vojáci, kteří potřebovali velké množství rychlých a vytrvalých jezdeckých koní. Změnu preference těžkých rytířských koní na lehčí a obratnější umožnilo rozšíření používání palných zbraní. V tomto období se ustálila většina plemen teplokrevných koní. Ve stejné době tlak na zvládnutí namáhavých těžkých prací na poli a na cestách podpořil chov vyhovujících těžších plemen koní, ať již chladnokrevných nebo těžkých teplokrevných, kteří se používali i v dopravě.

V polovině 20. století postupně vlivem techniky i politických tlaků ve východním bloku kůň ztrácel svůj význam jako tažná síla a tím i přímý výrobní prostředek. Tento proces způsobil jednak rychlý úbytek ve stavech koní, ale i změnu struktury plemen, takže v současnosti koně nacházejí uplatnění hlavně v kulturně sportovní oblasti, a to zejména jako jezdečtí a sportovní koně, v hipoterapii a hiporehabilitaci, a daleko menší množství koní je používáno k těžkému tahu a práci v lesním hospodářství.

1.1. Historie chovu koní v českých zemích

Nejstarší věrohodné historické zprávy o chovu koní na území Čech, Moravy i Slezska jsou málo početné. Různé historické záznamy i mnohé archeologické nálezy potvrzují, že koně chovali již staří Slované, kteří je s sebou přivedli na naše území. První písemná zmínka o chovu koní na našem území pochází z roku 871 (Anály fuldské). Dle písemných zpráv Ibrahim Ibn Jakuba z 10. století se zde chovali velmi kvalitní koně, kteří byli vyvázeni i do ciziny. V písemných záznamech není přesně uvedeno, o jaký typ koní se jedná. Předpokládá se, že šlo o koně teplokrevné, avšak mohutné a silné. Výjimkou byl snad jen kůň netolický, jemuž dal základ norik, odpradávná chovaný v oblasti dnešního Rakouska a severní Itálie. Tendenci šlechtění určovala potřeba jezdeckých koní pro soudobé jízdní útvary a dopravu. Plemenitba nebyla centrálně řízena, vznik lokálních rázů byl výsledkem preference typu koní, případně geografické dispozice. Jejich působením vznikl „těžší“ kůň v typu mohutnějšího karosiéra

Nejdůležitější plemena koní chovaná na území ČR

2. Nejdůležitější plemena koní chovaná na území ČR

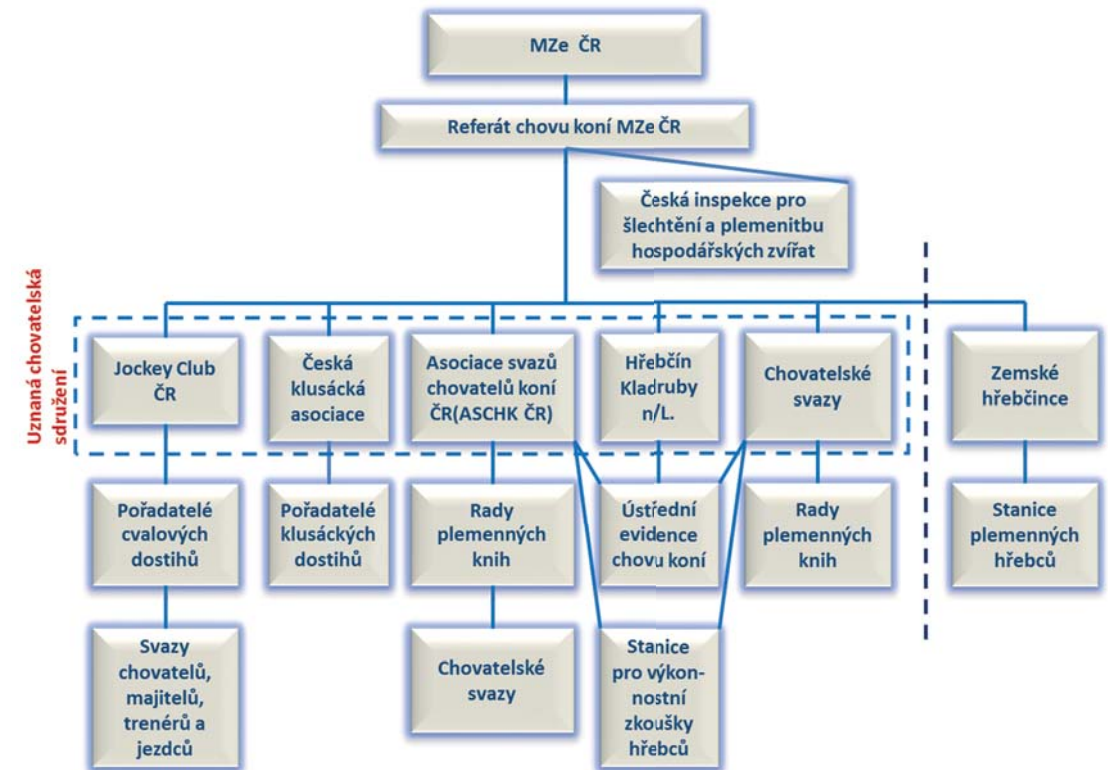

2. Nejdůležitější plemena koní chovaná na území ČR

Tuto kapitolu je dobré uvést vysvětlením toho, jak je plemeno definováno. Plemeno je uměle vytvořenou taxonomickou jednotkou pro potřeby zoo-techniky, přičemž se jedná o populaci zvířat téhož druhu a shodného fylogenetického původu s charakteristickými vlastnostmi a znaky, které přenáší na potomstvo. Plemena všech hospodářských zvířat vznikla na základě cíleného výběru člověkem při reprodukci z primitivních divokých předků nebo plemen. Později vyšlechtěná plemena vznikla také kombinačním křížením již existujících plemen. V současnosti se odhaduje počet plemen koní ve světě na přibližně 786 (necelá desetina z tohoto počtu je chována v ČR), což zahrnuje 570 lokálních plemen (www.fao.org). Podle údajů jsme počtem koní na 1000 obyvatel (nyní cca 9,1) daleko za většinou evropských států, z nichž nejvyšší počet koní na obyvatele je v Belgii, Švédsku, Dánsku, Irsku, Holandsku ale i v Rumunsku (www.wbfs.org). Je nutné si uvědomit, že stále vznikají nová plemena koní. Systematická plemenitba v chovu koní

je nedílnou součástí vývoje chovu koní. Oficiálním dokladem plemene se stává plemenná kniha, která obsahuje řád plemenné knihy s chovným cílem, stanovuje podmínky pro zápis koní do plemenné knihy a dále řeší problematiku selekce. Plemenné knihy jsou rozděleny dle několika kritérií: uzavřené plemenné knihy, plemenné knihy s velmi přísným řádem, plemenné knihy s přísným řádem a plemenné knihy s otevřeným řádem.

Všichni koně v ČR musí být dle Zákona o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat (Plemenářský zákon) č. 154/2000 Sb. evidováni v Ústřední evidenci koní ČR (ÚEK ČR; www.uek.cz), vedenou v hřebčíně Slatiňany, který je součástí Národního hřebčína Kladruby nad Labem, s. p. o. Vedení ÚEK je zajišťováno smluvně pro Českomoravskou společnost chovatelů a.s. (www.cmsch.cz), která má pověření Ministerstva zemědělství ČR k vedení Ústřední evidence všech druhů hospodářských zvířat. V souladu s ustanovením zákona 154/2000 Sb. jsou chovatelská sdružení koní

Obr. 2.1. Organizace chovu koní v ČR (zdroj: www.web2.mendelu.cz/af_291_projekty/vseo/)

Plnokrevná a čistokrevná plemena

*„Existují
základní tvary
krásy: žena, kůň
a loď.“*

Arabský plnokrevník

2.1.1. Arabský plnokrevník (OX, OO)/Arabian horse

Vznik plemene

Jedná se o jedno z nejstarších a taky nejušlechtlejších plemen koní na světě, které dále ovlivňovalo vznik mnoha teplokrevných plemen. Toto starobylé plemeno bylo velmi ovlivněno místem svého vzniku, což jsou suché náhorní stepi, kamenité polo-pouště, písčité pouště a hlavně teplé pouštní klima s velkými denními výkyvy a suchomilnou, chudou vegetací typickou pro Arabský poloostrov. Počátek chovu arabského plnokrevníka je opředen mnoha legendami. Podle té nejznámější bylo na začátku jeho chovu 5 klisen, zakladatelek rodin – Koheilan, Hadban, Hamdani, Siglavi a O'Bajan (jinými jmény Kuhayilah, Hendbach, Hamdniah, Seqlawiyah a Abayilah). Dne 6. 7. roku 622 n. l. nesly proroka Mohameda a jeho družinu na útěku z Mekky do Mediny. Tuto vzdálenost urazily za 95 hodin. Tyto klisny se označují jako klisny Prorokovy, známé pod jménem „Al-Khamsa“, „Khamsa ar Rasul“. Podle jiné pověsti jsou to klisny ze stáda 20 000 koní, které se po skončení několikadenní bitvy bez krmení a napájení vrátily na povel Mohamedův od tekoucího pramene bez uhašení žízně na zatroubení. Tyto klisny prokázaly neobyčejnou poslušnost a mimořádnou odolnost. K uvedeným pěti zakladatelkám rodin se významem řadí dalších pět klisen po hřebci patřícímu Mohamedovu příteli: Jilfah, Shuwaymah, Dohmat, Umm Urkub, Mu-Nikayah.

Daleko přesnější a historicky pravděpodobnější je však následující popis. Vnitrozemí arabského poloostrova je vyprahlé přibližně po 10 000 let a výskyt koně v těchto podmínkách je spjat až s přítomností lidského osídlení. Okolo roku 2500 př. n. l. zde patrně poprvé tamější obyvatelé vzali s sebou předky dnešního arabského plnokrevníka (velbloudi v té oblasti byli využíváni daleko tradičněji). Po roce 1600 př. n. l. se již v hieroglyfech, pečetních prstenech nebo na pilířích objevují ušlechtilí koně. Arabští kočovníci získávali ušlechtilé koně z okolních regionů, hlavně Mezopotámie (Irák), Persie (Irán) a střední Asie výboji, obchodem a dary pravděpodobně ve 4. století a především v 7. století n. l. Tito koně byli dále chováni a selektováni podle potřeb kočovných arabských kmenů. V následujících generacích uplatňovali arabští

chovatelé čistokrevnou plemenitbu a požadované vlastnosti upevňovali příbuzenskou plemenitbou, kdy pečlivou pozornost věnovali individuálnímu výběru rodičů. Aby snížili negativní dopady příbuzenské plemenitby, hříbata odchovávali neobvyčejně tvrdě a selekcí na výkonnost prošli jen nejlepší jedinci. Arabský plnokrevník byl především válečným koněm beduinů, používaným k nájezdům na nepřátelské kmény. Nejlepšími válečnými koňmi byly klisny, které nebyly prodejné a mohly být jedině darovány, nebo ukořistěny. Tímto způsobem vychovávali kulturní plemeno koní bez evidence plemenné knihy a jiných chovatelských záznamů. Beduini si nevedli o koních psané záznamy, avšak ústně znali a předávali rodokmeny a příběhy každé rodiny koní svého kmene, stejně jako rodiny vlastní. Výše zmíněných 5 rodin se zachovalo až do dnešních dnů. Současní koně však nejsou chováni „čistí“ v rámci jedné rodiny, každý kůň má v rodokmenu více rodin. Ne vždy tedy exteriérově odpovídají rodině, ke které přísluší.

O další rozšíření chovu arabských koní se postaral prorok Mohamed. Jednak zakotvil v mnoha súrách Koránu zásady péče o koně a využívání koní, ale taky arabští válečníci na svých koních rozšiřovali islám do dalších zemí. Do Evropy se ve středověku dostávali arabští koně dvěma cestami. První vedla přes Španělsko a Francii, neboť muslimové napadli v 8. století Iberský poloostrov a okupovali jej až do konce 15. století. Druhá cesta se otevřela v 11. až 13. století s křižáckými výpravami. Další cesta byla turecká expanze do střední a východní Evropy, Napoleonovým výbojem do Egypta a v neposlední řadě obchodem a dary. Evropané však nechovali arabské plnokrevníky v čistokrevné podobě, byli spíše používáni k zušlechtění mohutných rytířských koní. Na základě chovu dovezených pouštních arabů vznikly v 19. století evropské hřebčiny, které uplatnily čistokrevnou plemenitbu (Itálie, Anglie, Polsko), případně hřebčiny, které používaly arabských koní k zušlechtění lokálních užitkových typů koní (Francie, Maďarsko, Rusko, Španělsko). Potomstvo původně malých a méně harmonických pouštních arabů získalo v evropských chovech větší rámec a více harmonie než měli původní dovezení arabi.

Na počátku 19. století poslal turecký sultán do Egypta Mohameda Ali Velikého, aby vzdoroval francouzské okupaci. Ten poté, co Francie Egypt opustila, vybudoval palácové stáje a postupně při-

◀ Klisna Wadira Nur
(Kanka Arabians)

Klisna Wadira Nur (Kanka Arabians)

Klisna Primira KA (Kanka Arabians)

vedl do Egypta asi 1100 nejcennějších koní z celé Arábie. Většina těchto koní již v Egyptě zůstala a další byli jeho následovníky přidáni. Při rozprodeji této stáje zakoupila velkou část koní Lady Anne Blunt (která je rozdělena mezi egyptskou stáj Sheykh Obeyd a anglickou stáj Crabbet), ostatní byli zakoupeni egyptskými královskými rodinami. V roce 1908 byla založena Královská zemědělská společnost (R. A. S., později přejmenovaná na EAO) a následně založen hřebčín El Zahraa. Na počátku 20. století se beduíni začali stěhovat do vesnic a měst a vzdávali se kočovného života ve prospěch zemědělské činnosti. Zmizelo využití arabského plnokrevníka jako válečného koně pro bohaté šejky. Ve druhé polovině 20. století se rovinové dostihy staly jediným uplatněním pro arabského plnokrevníka v jeho původní domovině. Krev těchto jedinečných koní, včetně nejušlechtilejších z oblasti Nedžed, byla pro vidinu úspěchu na dostihové dráze povětšinou infiltrována arabskými koňmi pochýbného původu nebo i krví jiných plemen, např. anglického plnokrevníka. Docházelo tak k narušení čistokrevného chovu i v zemích, kde toto plemeno bylo dlouhodobě chováno.

V posledních desetiletích dochází na Středním východě k renesanci chovu arabského plnokrevníka. Nejedná se však již o pouštní chov, koně žijí v přepychových klimatizovaných stájích bohatých šejků. Jedná se většinou o čistě egyptské koně, nakoupené především v USA (kam byli tito koně importováni z Egypta zejména ve druhé polovině 20. století), Evropě a Egyptě. Na přelomu 60. a 70. let vznikla potřeba vydělit koně, kteří nenesou žádnou příměs cizí krve, což vedlo ke vzniku

dvou hlavních organizací – Pyramid Society a Asil Club. Pyramid Society vychází z faktu, že většina beduínských koní skončila v rukou egyptských pašů a jejich potomky nazývá „čistě egyptské“. Asil Club pak registruje i arabské plnokrevníky z ostatních zemí původu, pokud mají prokazatelně pouze pouštní předky (takoví koně jsou v malém množství např. v Bahrajnu nebo Sýrii). Chovatelé čistě asilních arabských plnokrevníků se velmi často pyšní a zaštitují tzv. Blue list (Blue Star), což odkazuje k publikaci Johna a Jane Ottových Blue Arabian Horse Catalog, shrnující originální koně beduíňů.

Nejvýznamnější chovy se nacházejí v Egyptě, Polsku, Rusku, Španělsku a USA. Plemeno se chová ve dvou typech, prvním je tzv. původní arab, kde je prioritou šlechtění typ a stavba těla a dále tzv. dostihový arab, kde je prioritou šlechtění výkonnost v rovinových dostizích. Mezinárodní autoritou pro vedení plemenných knih je WAHO (World Arabian Horse Organization), která byla založena v roce 1970 a spojuje chovatele arabského plnokrevníka z 82 zemí a uděluje uznání plemenným knihám jednotlivých států. Původně byl za arabského plnokrevníka považován kůň, jenž v každé linii rodokmenu vedl do arabské pouště. Jelikož se ukázalo, že hodně přes 90 % registrovaných arabských plnokrevníků nese krev jiných plemen, byla definice zvolněna. Za arabského plnokrevníka je považován v současné době kůň evidovaný a akceptovaný WAHO (World Arabian Horse Organization), přičemž předpokladem je prokazatelný původ k originálním arabským kmenům koní. Nejznámější rodiny již byly zmíněny výše, a jsou jimi: Koheilan, O' Bajan, Siglavi, Hamdaní, Hadban (Al-Kham-Sa). Z linií jsou významné Dahoman (příbuzný Siglavi a O'Bajan), Khirzan, Wadman, Schueiman (příbuzní zbylým třem), Munighuj (Munighi) používaný často k rovinovým dostihům – dal později základ chovu dostihového araba.

V Evropě je většina plemen koní ovlivněna alespoň v určité míře arabským plnokrevníkem. V největší míře je to u anglického plnokrevníka, jehož zakladateli jsou tři arabští (či orientální) hřebci Byerley Turc, Darley Arabien a Godolphin Barb (Arabien), a který ovlivnil chovy všech nejvýznamnějších plemen současných sportovních koní v Evropě. V Rusku založil arabský hřebec Smetanka v hřebčíně Chrenovoje světoznámé plemeno orlovského klusáka. Dále má velký podíl arabské krve těrský kůň, vyšlechtěný jako náhrada streleckého araba, který ve 20. letech 20. století zanikl. V Polsku je rozšířený chov arabského koně i arab-

Klisna Najjib 's Naomi (Kanka Arabians)

Klisna Najjib 's Naomi a její hříbě KA Nishaat Rabie (Kanka Arabians)

Kliska Methayel (Kanka Arabians)

ského plnokrevníka; počátkem 19. století byly založeny první hřebčiny, když polští šlechtici začali podnikat výpravy na Střední východ. Do této doby spadá i založení hřebčína Janow Podlaski, který stále funguje (dalšími státními hřebčiny dnes jsou Michalow a Bialka) a konají se tam i dostihy arabů. V Maďarsku se chovem arabů proslavil hřebčín Bábolna, také hřebčín v Mezöhegyesi. Plnokrevní arabští koně jsou rozlišováni podle krevních příslušností k oblastem, kde byli převážně šlechtěni, a to na egyptské, Crabbet (koně vynikají v endurance), polské (populární byl např. mnohými uznávaný hřebec Skowronek), ruské (např. hřebec Aswan) a španělské.

Chov arabských plnokrevních koní začal v bývalém Československu v roce 1973, kdy bylo do Národního hřebčína v Topolčiankách importováno 10 koní z egyptského státního hřebčína El Zahraa. Šlo o 5 plemenných klisen, 2 plemenné hřebce a 3 hříbata. Byli to hřebci Obrok, Watani, Kasr El Nil a Hosam. Základní stádo klisen tvořily Obeyana, Wasila, Felfeta, Wafika, Shahd a Nertati. Převážná část těchto koní byla považována za tzv. asilní arabské koně, tj. bez příměsí cizí krve v rodokmenech. Chov byl později uznán WAHO

a byly zde zastoupeny rodiny O' Bajan, Siglavi, Hadban. Později došlo k exportu hřebců Al Sachra Kaythoom a Malak, získaných výměnou ze SRN.

Arabští plnokrevníci jsou testováni na genetické choroby, z nichž jsou nejznámější: SCID (Severe Combined Immunodeficiency Disorder; jedná se o těžkou poruchu imunitního systému), GPT (Gutural Pouch Tympany; nadmutí vzdušného vaku, což způsobuje nebolestivý otok v oblasti krku a hrdla), CA (Cerebellar Abiotrophy; abiotrofie mozečku), LFS (Lavender Foal Syndrome; Syndrom levandulového hříběte; zeslabené zbarvení srsti a další neurochemické změny neslučitelné s životem), JES (Juvenile Epilepsy Syndrom; Syndrom hříběcí epilepsie).

Charakteristika a vlastnosti plemene

Arabský plnokrevník je velmi ušlechtilý a velmi harmonický jezdecký kůň malého, čtvercového rámce (většinou se udává okolo 145-155 cm (někdy však koně mají i okolo 160 cm KVH)). Má ušlechtilou, výraznou štíčí hlavu s širokým čelem (může být rovné nebo klenuté), krátkou, odsazenou obličejovou částí, žuchvy posazené široko od sebe tak,

že se mezi ně vejde pěst (znamení, že je dýchací ústrojí dobře vyvinuté a má dostatek prostoru). U narozených hříbat je čelo silně vyklenuté, později se vyklenutí ztrácí a vyrovnává. Oči araba jsou neobyčejně velké, kulaté, s živým výrazem, jemným víčkem a s hustými a dlouhými řasami. Nozdry bývají trojúhelníkovité, ne oválné, velké, tenké, ostře ohraničené, pohyblivé nejen při rozčilení, ale i při každém vydechnutí. Uši mají být malé, jemné, pohyblivé v souhře s očima. Huba je malá a kultivovaná, s dlouhou ústní štěrbinou a pohyblivými pysky. Dolní pysk je kratší a menší než horní pysk, s ostře ohraničenou bradou. Na krk je hlava nasazena odlišně od ostatních plemen, v úhlu větším než 90°, což vytváří přirozený oblouk se suchým volným hrdlem. Krk araba je pravidelný, vysoko nasazený, ale často tzv. jelení, neboli obrácený, s dlouhou hebkou hřívou, kohoutek má vysoký a dlouhý, hřbet má kratší, svalnatý a široký, dobře vázaný s kratšími bedry a dlouhou rovnou svalnatou zádí s vysoko nasazeným ocasem. Jeho kostra má pět bederních obratlů, kdežto ostatní plemena, zejména těžší, mají těchto obratlů 6. Zád je kulatá, ocas má 16 obratlů - ostatní plemena jich mají o dva více. Ocas má vysoko nasazený, při pohybu nesený vysoko a ve zřetelném oblouku, při vzrušení může být ohnut přes hřbet. Dále ho charakterizuje hluboká a široká hrud', klenutý trup. Lopatka je dlouhá a šikmá, umožňující velký rozsah pohybu přední končetiny. Končetiny má arabský kůň suché, jemné, s výraznými šlachami a pevné, což souvisí s větší hustotou tkáně kostry. Předloktí je dlouhé, holeň krátká, spěnka středně dlouhá, dobře zaúhlená, kopyto relativně velké, kulaté, s velmi tvrdou rohovinou. Postoj vpředu pravidelný, v zadu často šavlovitý a sblížený v hleznech.

Celkový dojem je velmi harmonický, a zároveň impozantní, plný elegance a důstojnosti. Hřebci mají dobře vyvinutý hřeben na krku a temperamentní vystupování, klisny mají mírnější výraz, lehčí krk, delší uši a mohou mít o něco delší hřbet. Pohyb dává dojem lehkosti a hbitosti, krok je prostorný, vznešený a energický. Pokud jde o zbarvení, nejrozšířenější jsou bělouši, pak ryzáci, hnědáci a nejméně je vraníků. Kůže araba je jemná a výrazně černě pigmentovaná, srst hedvábná a lesklá, okolo očí a huby tak řídká, že prosvítá černá barva. Cévy jsou při práci nebo vzrušení dobře viditelné. Žíně jsou jemné, přirozené délky. Celkově se jedná o plemeno konstitučně tvrdé, mimořádně vytrvalé, poměrně rychlé, temperamentní, pozdnější, snadno krmitelné s velmi dobrou mechanikou pohybu. Arab má dobrý krok, prostorný, plochý, kadencovaný klus, kratší, rychlý cval. Arabský pl-

Kliska Methayel (Kanka Arabians)

Kliska Methayel a její hříbě KA Malekith (Kanka Arabians)

2.1.3. Shagya-arab/Shagya Arabian

Vznik plemene

Shagya-arab je speciální plemeno arabských koní, které vzniklo na začátku 19. století v uherské části habsburské monarchie. Za místo vzniku se považují hřebčiny Mezöhegyes (zal. 1785), Bábolna (zal. 1789) a Radovec (zal. 1792). Uherské hřebčiny Mezöhegyes a Radovec tvořily stáda z lokálních užitkových typů klisen (ze Sedmíhradska, Moldávie, Bukoviny, Haliče, Ukrajiny); tyto klisny byly kryté arabskými hřebci různých kmenů, většinou dovezenými z původní domoviny (Orientu) nebo sousedních regionů (Sedmíhradska, Ruska). Zušlechťováním byl vytvářen kůň převládajícího arabského typu především pro potřebu elitních jezdeckých útvarů armády. Podmínky hřebčína Mezöhegyes byly příliš intenzivní pro chov arabského koně a měnily rámcem a typ chovaných koní. Proto byl zřízen hřebčín Bábolna s podmínkami lépe vyhovujícími chovu arabů, který pokračoval ve šlechtění. Do tohoto hřebčína byly krom zušlechťovaných klisen z Mezöhegyese přesunuty 2 anglické plnokrevné klisny, připuštěné originálním arabským hřebcem Aghil Aga. Jejich dcery později založily významné rodiny Shagya-araba. Také se zde objevila lipická krev. Produkty zušlechťovacího procesu byly pojmenovány jako arabští polokrevníci a v rámci šlechtění bylo založeno několik arabských polokrevných kmenů. Název Shagya-arab je převzat po originálním arabském hřebci Shagya (nar. 1830 v Sýrii), importovaném do Bábolny roku 1836, jehož potomstvo se rozšířilo po celé Evropě a vzniklý kmen tím dosáhl největšího zastoupení v původech arabských koní. Byl to medový bělouš většího rámce (160 cm v kohoutku), který se výrazně prosadil v chovu. Vynikal nápadnou ušlechtilostí, pevným hřbetem a mírně skloněnou kulatou zádí. V Bábolně působil do roku 1842. Předával potomstvu požadovaný typ mohutnějšího, kostnatějšího, konstitučně tvrdého arabského koně s prostornou mechanikou pohybu. V pozdějším vývoji převládla čistokrevná plemenitba a upevnění vlastností příbuzenskou plemenitbou. Z jeho vybraných synů se nejvíce uplatnil Shagya IV, narozený roku 1841 v Bábolně z matky 94 Siglavi I, který byl otcem vynikajícího hlavního plemeníka císařsko-královského hřebčína v Mezöhegyesi, hřebce Shagya X, narozeného 1855.

◀ Valach 78/46 Kanterwill
(JK New Wind)

Mezi další kmene založené čistokrevnými arabskými hřebci patří (kromě kmene Shagya) např. Siglavy (nar. 1811), Amurath (nar. 1829), Gazlan-Gazal (nar. 1840), Dahoman (nar. 1846), Jussuf (nar. 1869), Koheilan (nar. 1876), O'Bajan (nar. 1881), Hadban (nar. 1891), Siglavy Bagdady (nar. 1895), Mersuch (nar. 1898) a Kemir (nar. 1905). Později založené jsou kmene Kuhaylan Zaid (nar. 1923), Kuhaylan Haifi (nar. 1923), Kuhaylan Afas (nar. 1930), Nedjari (nar. 1926) a El Sbaa (nar. 1920). Selekcí byl nemilosrdný výběr pod sedlem i v zápřeží ve válkách i v dobách míru a značná část kmenů po arabských hřebcích vlivem tvrdého výběru zanikla. Zde je nutné zdůraznit, že i koně ostatních kmenů jsou označováni názvem Shagya-arab. Podmínkou je, že koně pojmenovaní Shagya-arab musí původem příslušet k plemenným knihám hřebčínů v Radovci, Mezöhegyesi a Bábolně a odpovídat chovnému cíli.

Pro posílení arabského typu byl využíván plnokrevný arab. Kmen Shagya zaujal postupně dominantní pozici v Bábolně i Radovci prostřednictvím potomstva zakladatele. Postupem doby se podařilo vyšlechtit v evropských podmínkách ušlechtilého, tvrdého a vytrvalého arabského koně většího rámce, silnější kostry s dobrou jezditelností, který splňoval nároky kavalérie a byl využitelný i v zemědělství. Po skončení 1. světové války byla stáda rozdělena mezi nástupnické státy rakousko-uherské monarchie: Polsko, Československo, Rakousko, Rumunsko, Maďarsko a Jugoslávii. Shagya-arab byl chován nejenom v Bábolně a Radovci, ale také v Piberu, Topoľčiankách, Janowě Podlaski a dalších hřebčinech. Odtud se později rozšířil do ostatních států střední Evropy, které založily chovy respektující původní způsob plemenitby a šlechtění. Tito koně byli označováni jako „arabské plemeno“ nebo „orientální polokrevník“. Roku 1978 předložili zástupci chovatelů představitelům WAHO (World Arabian Horse Organization) 200 rodokmenů prokazujících čistokrevnost Shagya-arabů. Předložený materiál byl prozkoumán a Shagya-arab uznán za samostatné čistokrevné plemeno (každopádně odlišné od arabského plnokrevníka). Tímto rozhodnutím zaniklo dlouho používané označení o.r. 1/2 (orientální polokrevník). Po téměř dvousetletém chovatelském úsilí, umění a péči tak došlo k oprávněnému uznání jeho čistokrevnosti. Plemenná kniha je uzavřená, bez možnosti vstupu jiných plemen s výjimkou arabského plnokrevníka. Všichni příslušníci plemene Shagya-arab, ať už kmene Shagya nebo jiného, musí příslušet

Valach 78/46 Kanterwill (JK New Wind)

k plemenným knihám základních hřebčínů a odpovídat chovnému cíli. Organizace ISG (Internationale Shagya-Araber Gesellschaft) byla založena v roce 1978 v Hamburku s cílem zachovat cenné dědictví chovu arabských koní bývalých rakousko-uherských hřebčínů. Stalo se tak pod záštitou světové organizace WAHO (World Arabian Horse Organization). ISG zahrnuje následující národní svazy a chovy: Dánsko, SRN – 2 svazy, Rakousko, Švýcarsko, Francie, Norsko, Švédsko, Maďarsko, Bulharsko, Česká republika, USA, Izrael, Venezuela a Národní hřebčiny Topolčianky (SR) a Bábolna (H). Celkový stav Shagya-arabů v zemích ISG je cca 2200.

Kolébku chovu těchto koní v dřívějším Československu byl hřebčín Topolčianky, kde od roku 1921 bylo chováno nejpočetnější stádo arabských koní. Základ chovu tvořilo 30 klisen, většina pocházela z Radovce. V roce 1923 až 1934 zde působil hřebec Shagya II, do zemského chovu po něm bylo zařazeno 23 synů a vytvořil velmi dobrou a vyrovnanou linii. Dalším hřebcem byl Shagya III, který tady působil v letech 1924–28. Mezi vynikající hřebce patřil i Shagya VII z Bábolny (působnost v letech 1937–1945), nebo Amurath Shagya (působil 1924–1928), Siglavy Bagdagy (nar. 1956), či Dahoman I (nar. 1917). V současnosti čistokrevné

Hřebec Dahoman Bogár (Ing. Pavlína Glodeková)

stádo Shagya-arabů, jež tvoří genovou rezervu, čítá přibližně čtyřicet klisen a čtyři až pět hřebců. V roce 2007 příslušelo stádo k 10 rodinám: Milordka Slavata (zal. 1902), 592 Gratioza (zal. 1803), Kadisza Mloda (zal. 1902), 542 Ungarin (zal. 1790), 97 Mezöhegyes (zal. 1800), 8 Radautz (zal. 1806), 162 Infantados (zal. 1814), 74 Tifle (zal. 1810), Gylfe a Lady Sarah xx (zal. 1850).

Na území českých zemí byl Shagya-arab chován na přelomu 70. a 80. let minulého století ve Svinčicích (Státní statek Bílina) a ve stejné době byla skupina klisen přivezena do PP Albertovec; později se chovem Shagya-arabů zabýval Státní statek Radonice či JZD Přestavky. Všichni jedinci pocházeli z Topolčianek, často však následně končili v rukou soukromých drobných chovatelů.

Charakteristika a vlastnosti plemene

Shagya-arab je velmi ušlechtilý, velmi harmonický, temperamentní jezdecko-kočárový kůň menšího až středního, kratšího rámce. Kohoutková výška je požadována u klisen 150 až 160 cm, u hřebců nejméně 154 cm. Má lehkou, ušlechtilou, suchou kratší hlavu se širším čelem a mírně prohnutým až typickým štítlým profilem; oči má velké, výrazné, bystré, ve velkých očníchích; nozdry jsou taktéž velké a vejčitého tvaru, dopředu otevřené s tenkým okrajem; má výrazné a velké žuchvy. Krk je výše nasazený, štíhlejší, svalnatý a ušlechtilé klenutý, u hřebců širší. Má dlouhý, svalnatý a méně výrazný kohoutek; dobrou horní linii. Hřbet je pevný s dobře vázanými kratšími bedry (někdy má jen 5 bederních obratlů). Zád je kulatá, většinou rovnější s horizontálnější uloženou nevystupující křížovou kostí a často mělkou

Teplokrevná a sportovní domácí plemena

Teplokrevná a sportovní domácí plemena

*„Sklo se rozbije,
vína je najednou málo,
přátelé také selžou,
ale kůň mě v jistém
cvalu ponese
po všech cestách“.*

Český teplokrevník (ČT)

2.2.1. Český teplokrevník (ČT)/Czech Warmblood

Vznik plemene

Český teplokrevník představuje nejpočetnější plemeno koní chované v České republice. Jeho celkový početní stav se v současnosti pohybuje v průměru kolem 18 tisíc příslušníků plemene. Místem vzniku je území České republiky, i když rozdílný původní genetický materiál a rozdílné podmínky chovu způsobují určitou nejednotnost v typu tohoto plemene. Název plemene český teplokrevník byl používán samozřejmě již dříve; roku 1972 však dochází ke sloučení všech teplokrevných koní chovaných na našem území pod název český teplokrevník. Označení anglický polokrevník (pro teplokrevníka s určitým podílem plnokrevné krve) tak postupně ztratilo své opodstatnění (kromě dostihového sportu, kde vyjadřuje, že předci daného jedince nejsou A 1/1, což může ovlivnit jeho rychlost).

K pochopení vzniku českého teplokrevníka je třeba zmínit některé historické souvislosti. Dekretem císaře Josefa II. roku 1789 bylo řízení chovu koní předáno armádě a v sídlech pluků byly zřizovány „hřebčínské“ (hřebčí) stanice. Jejich účelem bylo zajištění dostatečného počtu koní pro armádní účely. Zpočátku šlo o teplokrevné klisny, které byly připarčovány polokrevnými hřebci, později se používali mohutnější hřebci (hlavně oldenburští a východofříští), aby výsledné koně šlo použít pro zemědělské práce. Na území českých zemí se tak zhruba od 19. století chovaly dva odlišné typy teplokrevníků. Těžší typ teplokrevníka v Čechách ovlivnili především importovaní oldenburští plemenci a jejich potomstvo. V prvním desetiletí existence samostatného Československa, kdy sílilo v Čechách úsilí chovat teplokrevníka hospodářského typu, vynikla linie Bystrý (původ se vztahuje až k anglonormanskému hřebci Norman 710, jeho synu Rubico 952 a vnuku Ruthard 1255), nazvaná podle jejího zakladatele hřebce Bystřého (nar. 1919), která se stala v té době nejrozšířenější oldenburskou linií v chovu českého teplokrevníka. Mezi další významné oldenburské linie patřily linie Genius (nar. 1919), Rex (Rexius, nar. 1920), Essex (nar. 1910) a Vrchota (nar. 1920).

Na vývoji ušlechtilějšího teplokrevníka na Moravě se naopak podíleli plemenci rakousko-uherských polokrevných kmenů Furioso, Przedswit, North Star, Nonius nebo angloarabský kmen Gidran

a arabský kmen Shagya, které dodávaly vojenské hřebčiny (Radovec, Piber, Bábolna, Mezöhegyes), které měly za monarchie významný vliv na chov koní. Tyto polokrevné kmeny našly uplatnění v teplokrevných chovech i jiných států a na Moravě dali potomci těchto kmenů základ místnímu autochtonnímu plemeni nazvanému moravský teplokrevník. Jejich bližší charakteristika je proto popsána v kapitole věnované moravskému teplokrevníkovi. Dále zde zasáhli koně hannoverští, anglonormani a koně trakéňští.

Na vybudování základu dnešního českého teplokrevníka měla největší zásluhu tři stáda: kladrubské, netolické a albertovské. V Kladrubech (kde má teplokrevný chov nejdelší tradici již od poloviny 19. století) byly základem clevelandské klisny a polokrevné klisny z Piberu a Radovce, jako hřebec zde působil Furioso (bez čísla) z mezöhegyeského hřebčína, Przedswit VII a Shagya X-R. Později (první třetina 20. století) byl tento chov ovlivněn východofřískými a zejména pak oldenburskými hřebci, kteří se využívali ke zvýšení mohutnosti. Využita byla také hannoverská krev. Původně byl chov rozdělen na stádo ryzé, kde působil zejména Przedswit (významný byl Przedswit K) a Gidran K (jejichž potomci byli souladnější), většina klisen byla v typu ušlechtilého anglického nebo arabského polokrevníka (kmene Gidran) a stádo hnědé (zpočátku nejednotné), působil zde zvláště Furioso VII K a Przedswit II K, později Furioso XVIII K. V poválečné době se zde uplatnili hannoverští hřebci Alarm a Diktant, ale i syn trakénského hřebce Quonia Quoniam II. Po čase byla obě stáda sloučena. V 90. letech kladrubský hřebčín snížil počet teplokrevných klisen na asi 12 jedinců, postupně na dvě klisny a tím také ztratil pro chov českého teplokrevníka význam.

V hřebčíně Netolice (založen roku 1958) byly základem stáda vojenské a kořistní klisny (východopruské, trakénské, jež také pocházely z vojenského hřebčína v Hostouni) a část klisen pocházela ze zemského chovu. Působili zde zejména polokrevní 1119 Furioso XI a 1645 Furioso-2, což byli polokrevníci kladrubského chovu. Po zrušení vojenských jezdeckých složek v 50. letech se chovatelé zaměřili na produkci těžšího teplokrevníka, k čemuž byli použiti oldenburští hřebci (např. 1117 Eskamot), dále byli využíváni Furiosové a následně hřebci německých teplokrevných plemen (např. hannoverský hřebec Doremit, Servátor, polokrevný

◀ Valach 41/651 Fanky (Barbora Jelínková) a 41/481 Prince Boy (Věra Srbová)

Valach 49/237 Aret s Petrou Steinovou

Valach 7/358 Lancelot (Romana Cvrčková)

Valach 41/259 Jack a klisna 41/932 Jolana (Pavel Groul)

Alarm III). Docházelo i k zušlechťování pomocí A 1/1, např. hřebci Havel a Div. V 90. letech bohužel došlo k privatizaci hřebčína, uplatnění restitučních nároků a postupnému rozprodání chovného materiálu do zemského chovu či do zahraničí.

Hřebčín Albertovec (vznik roku 1952) navazoval na chov ušlechtilých jezdeckých koní dřívějšího vojenského hřebčína v Hostouni, jehož základem byly kořistní východopruské (trakénské) klisny (viz kapitola český trakén). U albertovského stáda, které bylo z výše zmíněných nejvíce zaměřené na produkci ušlechtilých jezdeckých koní, chov ovlivnili zejména plemeniči Furioso XIV, Przedswit III a Star of Hannover III. V 50. letech museli následovat požadavky mnohostranně užitkových koní, od 60. let však začali chovatelé postupnou obnovu jezdeckého typu korekcí vlastností anglickým plnokrevníkem a trakénským koněm. Významné bylo založení linie Quoniam trakénským plemeníkem stejného jména (v chovu působili Quoniam I, II, III); tato linie později pozitivně ovlivnila vlastnosti teplokrevných koní v Čechách i na Moravě. Časem se zde (díky požadavku na sportovní výkonnost a selekčním kritériem sportovních výkonnostních zkoušek) vyprofilovali koně mimořádně úspěšní ve sportovních soutěžích skokových, drezurních i soutěžích všestrannosti. Velký vliv mělo i to, že dlouholetý ředitel tohoto hřebčína Ing. F. Lamich byl sám vrcholový sportovec. V tomto trendu pokračoval hřebčín i po privatizaci, poslední trakénský hřebec přišel do Albertovce v roce 2006 z Německa a potom (z důvodu úmrtí tehdejšího majitele) došlo k rozprodeji stáda.

Ve všech výše zmíněných chovech bylo možné pozorovat změny v preferenci určitého typu koní. Po druhé světové válce jezdecký kuň začal ztrácet na významu, později byly stavy koní snižovány a od 60. let 20. století se dále omezilo využití koní v zemědělství a těžiště využití teplokrevných koní se postupně přesouvalo do oblasti sportovní. V této době se v chovu výrazně uplatnili výše zmínění hřebci hannoverského a trakénského původu (Alarm, Diktant, Servátor, Doremít, Kornet, Quoniam, Karneol, Plověc), přičemž výše zmíněné hřebčiny dodávaly nejkvalitnější plemeničky do zemského chovu. Výběrem plemeníků byly pověřeny státní hřebčince Nemošice, Písek a Tlumačov, které vykupovaly hřebečky od chovatelů, odchovávaly je na hřibárnách, které byly součástí hřebčinců, prověřovaly jejich vlastnosti systémem všestranných výkonnostních zkoušek (jezdecká výkonnost, tah) a rozdělovaly je na přípuštěcí stanice. Zlomovým se stal i rok 1972, kdy v důsledku předpisu č. 86/1972 Sb. (zákon České

Valach 41/481 Prince Boy s Věrou Srbovou

národní rady o plemenitbě hospodářských zvířat) se sloučila všechna teplokrevná plemena chovaná na území ČSR pod název český teplokrevník. Došlo tak k postupnému smývání typových rozdílů mezi teplokrevníky českého a moravského typu, kteří se do té doby lišili ve stavbě těla i vlastnostech, jelikož uplatnění oldenburských koní na Moravě zdaleka nebylo tak intenzivní jako v Čechách.

Od 70. let dochází k posunu v chovu českého teplokrevníka od všestranně užitkového typu na typ sportovní a hřebčiny (Kladruby n. L., Albertovec a Netolice) zahájily sportovní testaci koní převládajícího jezdeckého typu. Jelikož v té době byl skluz ve sportovní výkonnosti vůči ostatním evropským sportovním plemenům značný, přistoupilo se k importu plemeníků reprezentujících plemena šlechtěná na sportovní výkonnost a chovných koní z tehdejší NDR, čímž byly postupně připravovány podmínky pro intenzivnější šlechtění na sportovní výkonnost. Po roce 1989 nastalo krátké období útlumu chovu koní v důsledku zániku státních zemědělských podniků a družstev, což přineslo likvidaci i poměrně kvalitních chovů. Český teplokrevník podlehl modernizaci a prostřednictvím křížení s hannoverskými, holštýnskými, trakénskými, holandskými, francouzskými jezdeckými a plnokrevnými hřebci nastal proces zušlechťování s cílem vytvořit sportovního koně evropského formátu, který nadále probíhá i v současné době pomocí šlechtitelského programu. Selekčním kritériem se stala sportovní, především skoková, výkonnost prověřovaná všestrannými

Valach 41/661 Espresso-EV (Veronika Příhodová)

a sportovními výkonnostními zkouškami. Z jiného úhlu pohledu dochází k internacionalizaci (nejen germanizaci, jak se někdy uvádí) našeho chovu.

Jelikož v období po roce 1989 postupně zanikla všechna stáda českého teplokrevníka držena hřebčiny (Netolice, Albertovec i Kladruby), zajišťování hřebců pouze ze zemského chovu bylo pro hřebčince velice obtížné, neboť zemský chov není schopen nahradit prochované klisny hřebčinců. MZe ČR ve své dotační politice začalo podporovat nákup plemenného materiálu v zahraničí, a tak pro hřeb-

čince i pro ostatní chovatele bylo výhodné plemenné hřebce dovážet. K rozvoji chovu teplokrevných koní u nás přispělo také zavedení a rychlé rozšíření inseminace. Velkým propagátorem a realizátorem metod inseminace, ale i např. embryotransferu byl Ing. Z. Müller, CSc., který v 90. letech začal provozovat soukromou inseminační stanici ve Mněticích (ERC), pro kterou zajišťoval kvalitní zahraniční hřebce světových původů pomocí pronájmu.

Od roku 1995 se tedy stal český teplokrevník otevřenou populací, v níž jsou využíváni v plemenitbě hřebci celé řady evropských plemen. V roce 1995 byl vydán první svazek Plemenné knihy českého teplokrevníka. Chovatelé českého teplokrevníka byli registrováni v rámci ASCHK ČR. Zájem chovatelů o rychlejší postup při šlechtění a zákon o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat č. 154/2000 Sb. poskytl impuls a nástroje k vytvoření samostatného Svazu chovatelů českého teplokrevníka, ten se koncem 90. let osamostatnil a od ASCHK (Asociace svazů chovatelů koní) převzal vedení plemenné knihy. Další vývoj, jak bude zmíněno dále, však přinesl převzetí PK českého teplokrevníka zpět ASCHK.

Valach 6/507 Kálif (Petra Jaromišová)

Plemenný hřebec 2189 Heartvit ZH (Zemský hřebčinec Písek, s.p.o.)

Charakteristika a vlastnosti plemene

Poměrně krátké období šlechtění a množství použitých plemen jsou příčinou variabilnější tělesné stavby českého teplokrevníka. Vzhledově jde o typ ušlechtilého a výkonného koně s dobrými a výraznými liniemi a dobře vyvinutými svalovými partiemi, pevných končetin a bez zjevných a geneticky podmíněných vad a chorob. Výška v kohoutku se většinou pohybuje v rozmezí 161 - 175 cm KVH (optimum hřebci 162-170 cm, klisny o něco méně) a hmotnosti až 600 kg. Hlava je ušlechtilá a suchá, oči jsou výrazné s klidným výrazem, stejně tak jsou výrazné i nozdry. Krk je dostatečně dlouhý, dobře osvalený, zmenšující se směrem k hlavě, nasazený v mírném oblouku, lehce a pravidelně ohebný mezi hlavou a kohoutkem. Lopatka je dlouhá a šikmá s dobrým osvalením plece. Přiměřeně dlouhý kohoutek přechází v pevný, středně dlouhý, pružný hřbet, na něj navazují pevná, dobře vázaná bedra. Končetiny jsou silné, svalnaté se suchými výraznými klouby. Barva srsti je v převážné míře hnědá nebo ryzá, může se však vyskytovat i bílá nebo plavá, poměrně vzácná je černá barva.

Ačkoliv chovným cílem je jezdecký kůň sportovního typu, koně se velmi liší svým vzhledem i chody. Cílem je dosáhnout prostorné a elastické mechaniky pohybu. Díky otevřenosti populace a častému využívání zahraničních hřebců se po-

stupně český teplokrevník přibližuje standardu „evropského sportovního koně“ a jeho exteriérové i výkonnostní vlastnosti se odvíjejí od příslušnosti k významným liniím koní chovaným v Evropě.

Povahově je český teplokrevník charakterním koněm, který se dobře chová ve stáji, je přiměřeného temperamentu, lehce jezditelný, dobře krmitelný, poměrně dlouhověký a učenlivý. Jeho chování pod sedlem je dobré, je to s chutí skákající kůň.

Využití plemene

Dříve byl český teplokrevník využíván pro práci v zemědělství, především pak v tahu. Současný typ tohoto plemene je ale mnohem více jezdeckým typem všestranného koně; s ohledem na současné rozšíření je český teplokrevník využíván v České republice prakticky ke všem účelům, přičemž rozhodující oblastí jeho uplatnění je oblast sportovní. Je převažujícím plemenem ve skokových soutěžích, které jsou nejčastější sportovní disciplínou, je častý v soutěžích drezurních i v záprahových (vozatajských) soutěžích. Velmi často je využíván jako rekreační kůň i jako kůň hospodářský či turistický. V minulosti se toto plemeno vyznačovalo výborným charakterem, který vytvářel podmínky pro jeho využití k výcviku jezdců v jezdeckých zařízeních i pro prodej koní do zahraničí zvláště k těmto účelům.